

KÖNYVISMERTETŐ

Chikán Attila

VÁLLALAT-
GAZDASÁGTAN

4. kiadás

Chikán Attila „Vállalatgazdaságtana” nem régen, 2008 őszén 4. átdolgozott, bővített kiadásban jelent meg. Minthogy e témakörnek legelismertebb, és valószínűleg leggyakrabban ajánlott és használt magyar nyelvű tankönyve és szakkönyve, figyelmet érdemel, mit hozott ez az átdolgozás és bővítés, mi az, ami még ajánlható lenne.

A könyv szerkezete nem változott, a Bevezetés után négy fő részből áll, ezek:

- I. A vállalat érintettjei, céljai, formái (19–82. oldal),
- II. A vállalat helye a társadalmi rendszerben (83–172. oldal),
- III. A vállalat tevékenységi rendszere (175–500. oldal),
- IV. A vállalat stratégiája (501–570. oldal).

A legterjedelmesebb III. rész egy bevezető fejezet után 305 oldalon a vállalati tevékenységek hat fő területét tárgyalja. Ezek: marketing, innováció, az emberi erőforrás menedzsmentje, az információ és a tudás menedzsmentje, az értékteremtő folyamatok (logisztika, termelés, szolgáltatás) menedzsmentje, vállalati pénzügyek. Magyarozatként, illusztrációként most is sok „színes” egészíti ki a szakmai szöveget, a kötet végén pedig irodalomjegyzék, angol és magyar szöszedetek, név- és tárgymutató.

Az átdolgozás sok frissítés, finomítás, kisebb átrendezések, találóbb fejezetcímek mellett jelentős bővítést is jelentett, 564-ről 616 oldalra. A hasonló terjedelmű vagy még vastagabb tankönyvek nem ritkák, így például Paul Milgrom és John Robert 2005-ben „Közgazdaságtan, szervezetelmélet és vállalati irányítás” címmel magyarul is kiadott könyve 822 oldalon tárgyalja e kérdéseket. A korlátok azonban nyilvánvalóak, és ezt gyakran külön kiegészítő kötettel hidalják

át. Áttekintve a Chikán-könyv 4. kiadásának bővítéseit, elismeréssel nyugtázhatjuk, hogy a bővítés célja főként korszerűsítés volt. Új rész foglalkozik például a globális gazdaság koordinációjával, az innováció menedzselésének új trendjeivel, részletesebben tárgyalja a kettős értéktermelést, az érintett-elméletet, a piactípusokat. Az olvasó – egyetemi hallgató, kutató, a gyakorlatban dolgozó szakember – modern, korszerű, az újabb tapasztalatokat, trendeket, törekvéseket is tárgyaló ismereteket szerezhet e könyvből.

Egy vonása azonban különleges, ismereteim szerint egyedülálló. A vállalatot az üzleti vállalkozás szervezeti keretének tekinti, de azután egy merész fordulattal úgy definiálja, hogy „a jogi személyiséggel rendelkező üzleti vállalkozás szervezeti kerete” (24. oldal). Ezzel nemcsak az egyéni vállalkozásokat, hanem a betéti és közkereseti társaságokat is kizárja a vállalatok köréből. E három „üzleti vállalkozási formába” tartozik a nemzetközi statisztikában is működőként számba vett magyar vállalatok mintegy háromnegyede! Az 58. oldalon ezt az a megjegyzés enyhíti, hogy a bt.-k és kkt.-k „számos vállalatkereseti tulajdonsággal rendelkeznek, és ezért könyvünk anyagának nagy része rájuk is vonatkozik”. Szerintem azonban ez a főállás melletti, *elszámolási célokra létrehozott* sokszor tízezer betéti társaságra aligha érvényes. Ugyanakkor igaz egyéni vállalkozásokra is, különösen azokra, melyek alkalmazottakkal, esetleg nagyobb számú alkalmazottal dolgoznak.

Két megjegyzés kívánkozik még ide. Egyrészt, hogy szerencsére a könyv sok helyütt kitér a „vállalatnak nem tekinthető vállalkozások”, főként az egyéni vállalkozások jellemzőire, helyzetére is. Másrészt, hogy a jogi formákon túl a nemzetközi gyakorlat aszerint is képez vállalatcsoportokat, hogy 1.) van-e és hány alkalmazottjuk, 2.) teljes vagy részidőben dolgoznak-e és 3.) fő- vagy mellékfoglalkozásként. E különbségtetelek a fenti sajátos definíció szerint „igazán vállalatnak” tekintett kft.-ket is érintik, jelentős hányaduk Magyarországon másodfoglalkozás! A vállalati formák és nagyságstruktúra kérdései ma már a vállalat-gazdaságtan fontos részét képezik, és bővebb tárgyalást igényelnek. A kötetben statisztikai táblák is helyet kaptak, ezek száma a vállalatdemográfia, továbbá a vállalatcsoportok, tőke-összefonódások megfigyelésének fejlődése alapján még jócskán bővíthető lenne.

A vállalatgazdaságtani tankönyvek felépítése mindenütt eléggé hasonló: a környezetet, az ehhez való kapcsolódásokat, a vállalati feladatokat és a vállalat-típusokat tárgyalják. Elsőként magyar munkát véve példának, Roóz József két részre tagolt „Vállalkozások gazdaságtana” (2002) például első részében az üzleti vállalkozások környezetét és típusait, második részében működésüket tárgyalja. A vállalkozás szó persze itt (és számos hasonló magyar tankönyvnél) a vállalattal egyenértékű, és ez sajnos zavaróan megjelenik Chikán Attila könyvében is. A ma oly sűrűn használt angol *entrepreneurship* kifejezést érdekes módon a Chikán-könyv szöszedetei nem tartalmazzák. A vállalkozás szó megfelelőjeként az *enterprise* szót idézik, tehát megerősítik e két kifejezés keverését.¹ Nem meglepő, hogy az *entrepreneurship* ikerszavát sem találjuk a szöszedatben, az *intrapreneurship*-et vagy *Corporate entrepreneurship*-et, mellyel a vállalat-on belüli vállalkozás szervezett formáit jelölik meg. A könyv újabb kiadásához átgondolásra ajánlom a vállalkozás-vállalat szópár kezelését és a valódi vállalkozás (*entrepreneurship*) témáinak, formáinak bővebb és céltudatosabb tárgyalását.

Az üzemgazdaságtan szülőföldjén, a német nyelvterületen megkülönböztetik az általános, a speciális és a funkcionális üzemgazdaságtanokat. A *speciális* üzemgazdaságtanok egyes ágazatok vagy vállalat-típusok, a *funkcionális* üzemgazdaságtanok egyes vállalati feladatcsoportok kérdéseit tárgyalják. Chikán Attila könyve az első csoportba tartozik, mint Helmut Schmalen „Általános üzemgazdaságtan”-a is, melyet Chikán Attila előszavával, egyetemi munkatársainak közreműködésével 2002-ben magyarul is kiadtak. A két könyv felépítését összehasonlítva szembevetjük, hogy Schmalen könyvének 3. fejezete 30 oldalon tárgyalja a vállalatok alapítását és jogi formáit, a Chikán-könyv sokkal rövidebb terjedelemben.

Schmalen könyvének egyébként 11. kiadása jelent meg magyarul. A csúcstól e műfajban Németországban valószínűleg a néhány éve elhunyt Günter Wöhe professzor könyve (Einführung in die Allgemeine Betriebswirtschaftslehre) tartja: 1960 óta 23. kiadásával egymillió feletti példányszámot ért el. Egy fontos gondolatot Wöhe könyvéből is idézek. Ez így szól: a piacgazdasági rendszerben a magántulajdonban lévő vállalat egyetlen célja: maximális nyereség elérése hosszú távon. Chikán Attila könyve szerint (24. oldal): az üzleti vállalkozás alapvető célja, létének értelme *fogyasztói igények kielégítése nyereség elérése mellett*. Kétségtelen, hogy nyereség eléréséhez előbb el kell adni a terméket vagy a szolgáltatást, tehát fogyasztói igényt kell kielégíteni. A Chikán-könyvben is tárgyalt „marketing-

hadviselésre” és a mai pénzügyi világválság hátterére gondolva azonban én Wöhe nyomán a sorrendet mindenestre megfordítanám: *a vállalat alapvető célja nyereség elérése fogyasztói igények kielégítése mellett*.

A vállalat-típusok szerinti gazdaságtanok között mind nagyobb szerephez jut a kis- vagy a kis- és középvállalatok gazdaságtana, hiszen a statisztikában számba vett vállalatok szinte mindenütt több mint 99,5 százaléka ebbe a csoportba tartozik. (Tegyük hozzá, hogy a fél százalék alatti arányt képviselő nagyvállalatok a foglalkoztatottak jó egyharmadának adnak munkahelyet, a GDP felét, az export még nagyobb hányadát hozzák létre.) A „Kis- és középvállalatok üzemgazdaságtanának” felépítésére a nálunk is jól ismert bécsi Josef Mugler professzor könyvének (1993) szerkezetét idézem: Alapok, Stratégiai vezetés, Controlling, Marketing, Erőforrás-menedzsment (Személyzet, Tőke, Állóeszközök-nyersanyagok-szolgáltatások). Ma már a kis- és középvállalatok sajátos vonásait mind sűrűbben jelzik különben az általános vállalati gazdaságtanok is. Chikán Attila könyvében viszonylag kevés utalást találunk a kisvállalatok sajátos vonásaira, ezt célszerű lenne bővíteni.

Sokan a speciális vállalatgazdaságtanok körébe sorolják a vállalkozás (vállalatindítás, vállalkozói gondolkodás, magatartás, tevékenység) egyre gazdagabb ismeretanyagát is, mások már egy új diszciplína kibontakozását érzékelik. Az Egyesült Államok után ma már az európai egyetemeken is mind nagyobb számú erre szakosodott intézet, tanszék oktat vállalkozás (=Entrepreneurship) című tárgyat, és ezt újabban nagy nyomatékkal igénylik nem csak a közgazdászszakok számára is (Román, 2006). A vállalkozásra való előkészítést világszerte már az oktatás alacsonyabb lépcsőin is bevezetik, és a nemzetközi szervezetek, közöttük az Európai Unió, külön programokkal is segítik ezt. Könyvének szerkesztésekor Chikán Attila, érzésem szerint, a vállalkozásra, „önfoglalkoztatásra” való felkészítést nem tekintette feladatának. Ez elfogadható, ha az egyetem hallgatói ezt más csatornákon megkapják. BSC-szintű oktatás esetében azonban Chikán Attila „Bevezetés a vállalatgazdaságtanba” (2006, 318 oldal) munkája alapján ez nem biztosított. Fenti megjegyzéseim ezért e rövidített könyvre még inkább érvényesek.

Kitekintve a ma domináns *angol nyelvterületre*, itt újabban az „Üzleti gazdaságtan” (Business Economics vagy Economics of Business) kifejezés a leggyakoribb.² A Budapesti Corvinus Egyetemen ma ne Vállalati, hanem „Üzleti gazdaságtan” tanszéket keressünk. Elterjedt ugyanakkor e tárgy korábban uralkodó „Vállalatelmélet” (Theory of the Firm) megjelölése is. Címnek az előbbi kifejezést inkább a gyakorlatiasabb, az

utóbbi az elméleti kérdésekkel mélyebben foglalkozó könyvek szerzői, kiadói választják. További elágazása a „Vezetői gazdaságtan”, mely a vezetői döntések szilárdabb megalapozását állítja középpontba. A vállalatelmélet sok változatlanul vitatott kérdését ma is többkötetes tanulmánygyűjtemények tárgyalják, két példa: *Alternative Theories of the Firm* (2002) és *The Theory of the Firm. Critical perspectives on business and management* (2000).

Mind erősebb igény az „üzleti tudományok” egyes ágainak összekapcsolása. Erre az angol nyelvű tanulmányok közül Martin Ricketts munkáját idézem, címe: „Az üzleti vállalat gazdaságtana. Bevezetés a gazdasági szervezet és vállalatelméletbe” (2002, 510 oldal). A könyv 15 fejezetre tagolt könyv három része: I. Alapfogalmak, II. A gazdasági szervezetek stratégiája, III. Közpolitika és gazdasági szervezet. Az I. részből kiemelem, hogy az „A vállalkozó” című 3. fejezet 32 oldalon tárgyalja az ilyen személyiségek szerepéről és megítéléséről uralkodó nézeteket. A II. részben a 10. és 11. fejezet (Nyerességreszesedés, szövetkezeti és egyenlő jogú vállalatok; Nonprofit és jótékonyági vállalatok) a „nem üzleti vállalkozások” kérdéseit tárgyalja. E téma kevés helyet kapott Chikán Attila könyvében is, a 3. fejezetnek azonban nincs megfelelője, pótlása hasznos lenne. Ricketts könyvének III. része a vállalatokat érintő szakpolitikákról nyújt fontos ismereteket.

Zárásként néhány rövid megjegyzés az irodalomjegyzékhez, melynek frissítését, kiegészítését ajánlom. Például az evolucionista vállalatfelfogásról szólva Kapás Judit 1999-ben megjelent írása helyett, újabb cikket lehetne idézni (Vezetéstudomány, 2002. 9. szám, Közgazdasági Szemle, 2007. 1. szám) és/vagy Szabó Katalin a témát átfogóan tárgyaló tanulmányát (Vezetéstudomány, 2006. 12. szám). Az egyéni vállalatok alapításáról a 62. oldalon Bayer B. József 1986-ban megjelent könyve mellett/helyett ma már nagyszámú újabb, alapos hazai és nemzetközi felmérésre lehet támaszkodni.

A 16 oldalas irodalomjegyzék főként a felhasznált, idézett munkákat sorolja fel. Véleményem szerint a frissítés mellett hasznos lenne az egyes témákban elmélyedni kívánó olvasó számára további eligazítást is nyújtani. Így például a globalizáció vállalati hatásairól szólva Barbara Parker (2005) könyvét, a multinacionális vállalatokról szólva Richard E. Caves (2007) könyvét; magyar szerzőkről sem feledkezve meg: a vállalatcsoportokról szólva Büchner – Dobák – Tari „Vállalatcsoportok” című könyvét (2003), a vállalati stratégia témájához Borgolya Istvánné – Barakonyi Károly „Vállalati kultúra” című könyvét (2004) lehetne ajánlani.

Összefoglalva: Chikán Attila könyvének újabb kiadása sok gondolattal, ismerettel gazdagította, bővítette a korábbi kiadást. Széles kitekintésű, korszerű, az újabb tapasztalatokat, trendeket, törekvéseket is bemutató, a gyakorlatban dolgozó szakembereknek is fontos, új ismereteket nyújtó munka. Néhány sajátos vonásnak, ezek oldásának újragondolását ajánlom azonban, és több kitekintést az érintkező területekre: a vállalkozásra (entrepreneurship!), a kisvállalatokra, az uniós és szakpolitikai összefüggésekre. Ennek alátámasztására Amartya Sen Nobel-díjas közgazdász „A közgazdaságtan diszciplínája” című legutóbbi cikkének így summázott üzenetét (*Economica*, 2008: 617. oldal) idézem: „...a közgazdaságtan két fontos prioritásának egyike, hogy egyes kérdésekre élesen fókuszálva, azokat elválasztva külön elemeznie kell. Az ettől teljesen eltérő másik prioritás integrálást igényel, teljesen különböző dolgok összefüggéseinek elemzését. A közgazdaságtan főbb módszertani vitái e kétféle prioritás ütközésére vezethetők vissza. A diszciplína azonban mindkettőt igényli.”

Lábjegyzet

¹ Ez ellen már többször felléptem, egy akadémiai konferencián is (Román, 2007, 80–82. oldal), de kevés eredménnyel.

² Az ilyen című folyóirat, *International Journal of Economics of Business szerkesztőbizottságának* én is tagja vagyok.

Felhasznált irodalom

- Amartya S. (2008): The discipline of economics. *Economica*, Vol 75 Nov 08 Number 300
- Borgolya I. – Barakonyi K. (2004): Vállalati kultúra. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- Büchner, R. – Dobák M. – Tari E. (2002): Vállalatcsoportok. Konzern-szervezetek, holding-struktúrák. Aula, Budapest
- Caves, Richard. E. (2007): *Multinational Enterprise and Economic Analysis*. Third edition. Cambridge Univ. Press, Cambridge
- Chikán A. (2008): Vállalatgazdaságtan. 4. átdolgozott, bővített kiadás. Aula, Budapest
- Chikán A. (2006): Bevezetés a vállalatgazdaságtanba. (A Vállalatgazdaságtan tantárgy BSc szintű oktatási anyaga). Aula, Budapest
- Kapás J. (2007): Hogyan fejlődik a vállalat? A fizikai és társadalmi technológia kölcsönhatásos evolúciós folyamata. *Közgazdasági Szemle*, 1. szám
- Kapás J. (2002): Mi a baj a modern vállalatelméletekkel? Egy új megközelítés: többdimenziós vállalatelmélet. *Vezetéstudomány*, 2. szám
- Langlois, R.N. (ed.) – Yu, T.F.-L. (ed.) – Robertson, P. (ed.) (2002): *Alternative Theories of the Firm*. I–III. Elgar, Cheltenham

VEZETÉSTUDOMÁNY

XL. ÉVF. 2009. 6. SZÁM

- Milgrom, P. – Robert, J. (2005): *Közgazdaság, szervezetelmélet és vállalatirányítás*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- Mugler, J. (1995): *Betriebswirtschaftslehre der Klein- und Mittelbetriebe*. Zweite, überarbeitete Auflage. Springer-Verlag, Wien
- Parker, B. (2005): *Introduction to Globalization and Business Relationships and Responsibilities*. Sage, London
- Ricketts, M. (2002): *The economics of business enterprise. An introduction to economic organization and the theory of the firm. An introduction to economic organization and the theory of the firm*. Elgar, Cheltenham
- Román Z. (2002): Vállalkozás- és (és/vagy) Kisvállalatpolitika? – A vállalkozás- és kisvállalat-kutatásokról. *Vezetéstudomány*, 7–8. szám
- Román Z. (2006): *An Audit of Entrepreneurship Education in Higher Education in Hungary*. In: OECD International

- Conference on Fostering Entrepreneurship: The Role of Higher Education. 23-24 June, Background Papers
- Román Z. (2007): *A vállalkozások a magyar gazdaságban – nemzetközi tükrökben*. Közgazdaság, Tudományos füzetek. II. évfolyam, 2. szám június
- Roóz J. (2002): *Vállalkozások gazdaságtana, Perfekt*, Budapest
- Schmalen, H. (2002): *Általános üzleti gazdaságtan*. Axel-Springer Budapest Kiadó, Budapest
- Szabó K. (2006): *Versenyző megoldások természetesen szelekcioja – A vállalatfelfogás változása az informalizálódó gazdaságban*. *Vezetéstudomány*, 12. szám
- The Theory of the Firm*. Critical perspectives on business and management. I–IV. kötet. Routledge, 2000
- Wöhe, G. (2008): *Einführung in die Allgemeine Betriebswirtschaftslehre*. Wahlen Verlag, 23. Auflage. München

Román Zoltán

E SZÁMUNK SZERZŐI

Dr. Gaál Zoltán, egyetemi tanár, Pannon Egyetem, Veszprém; **Dr. Szabó Lajos**, egyetemi docens, Pannon Egyetem, Veszprém; **Dr. Obermayer-Kovács Nóra**, egyetemi adjunktus, Pannon Egyetem, Veszprém; **Márkus Gábor**, egyetemi tanársegéd, Pécsi Tudományegyetem; Némethné Pál Katalin, kutatásvezető, GKI Gazdaságkutató Zrt.; **Fazekas Dóra**, PhD-hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem; **Morag Omri** (Izrael), PhD-hallgató, Pécsi Tudományegyetem; **Prof. Dr. Barakonyi Károly**, DSc, egyetemi tanár, Pécsi Tudományegyetem; **Dr. Marta Grossmanová**, PhD, egyetemi docens, Közgazdasági Egyetem, Pozsony; **Mária Vojtková**, PhD, egyetemi docens, Közgazdasági Egyetem, Pozsony; **Pavol Kita**, PhD, egyetemi docens, Közgazdasági Egyetem, Pozsony; **Dr. Román Zoltán**, közgazdaságtudományok doktora

C O N T E N T S

STUDIES AND ARTICLES

- GAÁL, Zoltán – SZABÓ, Lajos – OBERMAYER-KOVÁCS, Nóra** “Knowledge Management Profile” maturity model 2
- MÁRKUS, Gábor** Measuring micro-level competitiveness in the context of Porter’s Diamond Model 16
- NÉMETHNÉ Pál, Katalin** Company opinions about competition 33
- FAZEKAS, Dóra** Auctions in the trial phase of the European Union Emissions Trading Scheme 46
- MORAG Omri – BARAKONYI, Károly** The Influence of Speed of Integration on M&A Integration – Success 55
- Case study
Marta GROSSMANOVÁ – Mária VOJTKOVÁ – Pavol KITA Role of Brand Loyalty in Purchase of Sports Shoes .. 60
- Book review** 68

VEZETÉSTUDOMÁNY

XL. ÉVF. 2009. 6. SZÁM